

derts, in allen vier Fällen mit einem Torso der monumentalen Figur des hl. Christophorus mit einem Laubbaum als Stütze an der Nordseite. Außer dem Bruchstück des Baumes und des Nimbus des Heiligen erhielten sich im Schiff der St. Matthäuskirche in Křištin (Bez. Klatovy) über dem Triumphbogen im Hohlraum zwischen der ursprünglichen und der niedriger gesetzten späteren Decke Teile der die kanonische Kreuzigungsgruppe begleitenden Figuren der heiligen Männer und Frauen. Ihr Gegenstück an der Westwand bildet das Fragment der breit orientierten Szene der Ankunft und Anbetung der hl. drei Könige, an der Südwestwand befand sich wohl das Jüngste Gericht. Über dem neuzeitlichen Gewölbe der Kirche der hl. Peter und Paul in Volenice (Bez. Strakonice) knüpft sich zum schlecht erhaltenen Kopf von hl. Christophorus an der Ostseite ein Torso vom Kopf eines Heiligen und das Bild des hl. Georg im Kampf mit dem Drachen; in der Kirche der Verklärung des Herrn in Hradešice (Bez. Klatovy) entwickelt sich gegenüber und neben der Figur Christophs der Passionszyklus. Die außerordentliche Qualität der Darstellung des hl. Christoph mit Jesuskind an der Nordwand im Dachraum der Maria Verkündigungskirche in Dobruška (Bez. Strakonice) gleicht die Abwesenheit aller weiteren Szenen in diesem Dachraum vollkommen aus. Auch wenn dieses Gemälde verhältnismäßig gut erhalten ist und auch bei der jüngst erfolgten Dachrenovierung keine erheblichen Schäden erlitt, es hätte sich die Reinigung und Fixierung der Putz- und Farbschichten verdient. Den restauratorischen Eingriff brauchen vor allem die Malereien in Křištin, Hradešice und Volenice, um ihren Zustand zu stabilisieren und ihre Lesbarkeit zu bessern.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Čachrov (Bez. Klatovy [Klatavy]), St. Wenzelskirche, Dachraum über dem Schiffsgewölbe, Nordseite, Fragmente gotischer, das verblendete Fenster umgebender Malereien (alle Fotos Autor).

Abb. 2: Křištin (Bez. Klatovy), St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum, Hohlraum zwischen der gotischen und barocken Decke, Ostseite, Wandmalereifragment, von links die hl. Dorothea, hl. Katharina(?), Maria unter dem Kreuz, Christus am Kreuz, gegen 1500.

Abb. 3: Křištin, St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum, Hohlraum zwischen den historischen Decken, links ein Heiliger (hl. Prokop?) – Umzeichnung der Wandmalereifragmente, weiter von links die heiligen Dorothea, Katharina(?), Maria unter dem Kreuz, der Gekreuzigte, die heiligen Johann Evangelist unter dem Kreuz, Barbara, Ursula, ein heiliger Bischof, ein Heiliger oder eine Heilige (hl. Bartholomäus?), gegen 1500 (alle Zeichnungen O. Faktor).

Abb. 4: Křištin, St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum, Hohlraum zwischen den historischen Decken, Ostseite, Wandmalereifragment mit Maria und Christus am Kreuz, gegen 1500.

Abb. 5: Křištin, St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum zwischen den historischen Decken, Ostseite, Wandmalereifragment mit einem Heiligen, gegen 1500.

Abb. 6: Křištin, St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum, Hohlraum zwischen den historischen Decken, Ostseite, Wandmalereifragment mit hl. Ursula und einem heiligen Bischof, gegen 1500.

Abb. 7: Křištin, St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum, Hohlraum zwischen den historischen Decken, Westseite, Wandmalereifragment mit dem jüngsten und mittleren (unten) König aus der Szene der Ankunft und Anbetung der hl. drei Könige, gegen 1500.

Abb. 8: Křištin, St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum, Hohlraum zwischen den historischen Decken, Westseite – Umzeichnung der Wandmalereifragmente der Szene der Ankunft und Anbetung der hl. drei Könige, von links: der jüngste und der mittlere König zu Pferd, ein Engel, der Bethlehemstern und -hütte, gegen 1500.

Abb. 9: Křištin, St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum, Hohlraum zwischen den historischen Decken, Westseite, Wandmalereifragment mit dem mittleren König der Szene der Ankunft und Anbetung der hl. drei Könige, gegen 1500.

Abb. 10: Křištin, St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum, Hohlraum zwischen den historischen Decken, Westseite, Wandmalereifragment mit dem Engel aus der Szene der Ankunft und Anbetung der hl. drei Könige, gegen 1500.

Abb. 11: Křištin, St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum, Hohlraum zwischen den historischen Decken, Südseite, Wandmalereifragment mit den Engeln, wohl aus der Szene des Jüngsten Gerichts, gegen 1500.

Abb. 12: Křištin, St. Matthäuskirche, Schiffsdachraum, Hohlraum zwischen den historischen Decken, Südseite, Wandmalereifragment mit den Engeln, wohl aus der Szene des Jüngsten Gerichts, gegen 1500.

Abb. 13: Hradešice (Bez. Klatovy), Kirche der Verklärung des Herrn, Dachraum über dem Schiffsgewölbe, Nordseite, Wandgemälde von Christus am

Ölberg, wohl Ende des 15. Jahrhunderts.

Abb. 14: Hradešice, Kirche der Verklärung des Herrn, Dachraum über dem Schiffsgewölbe, Nordseite – Umzeichnung des Wandmalereifragments von Christus am Ölberg, wohl Ende des 15. Jahrhunderts.

Abb. 15: Hradešice, Kirche der Verklärung des Herrn, Dachraum über dem Schiffsgewölbe, Südseite, Wandgemälde der Geißelung Christi, wohl Ende des 15. Jahrhunderts.

Abb. 16: Hradešice, Kirche der Verklärung des Herrn, Dachraum über dem Schiffsgewölbe, Südseite – Umzeichnung des Wandmalereifragments der Geißelung Christi, wohl Ende des 15. Jahrhunderts(?).

Abb. 17: Nezamyslice (Bez. Klatovy), Maria Himmelfahrtskirche, Dachraum über dem Langhausgewölbe, Südwestecke, dekorative Wandmalerei, Ende des 14. Jahrhunderts.

Abb. 18: Dobruška, Maria Verkündigungskirche, Dachraum über dem Gewölbe, Nordseite, Wandmalereifragment von hl. Christophorus mit dem Jesuskind, gegen 1500.

Abb. 19: Volenice (Bez. Strakonice), Kirche d. hl. Peter und Paul, Dachraum über dem Schiffsgewölbe, Nordseite, Wandmalereifragment mit hl. Christophorus, gegen 1500.

Abb. 20: Volenice, Kirche d. hl. Peter und Paul, Dachraum über dem Schiffsgewölbe, Ostseite, Wandmalerei des Kampfes des hl. Georg mit dem Drachen, gegen 1500.

Abb. 21: Volenice, Kirche d. hl. Peter und Paul, Dachraum über dem Schiffsgewölbe, Ostwand – Umzeichnung des Wandmalereifragments des Kampfes des hl. Georg mit dem Drachen, gegen 1500.

Abb. 22: Dobruška (Bez. Strakonice), Maria Verkündigungskirche, Dachraum über dem Gewölbe, Nordseite, Wandmalereifragment, hl. Christophorus mit Jesuskind, gegen 1500.

Übersetzung J. Noll

KROVY HŘBITOVNÍHO KOSTELA SV. MICHAELA V POLIČCE

JIŘÍ BLÁHA

Poličský hřbitovní kostel sv. Michaela archanděla je pro české a moravské země příznačným příkladem renesanční sakrální novostavby provedené tak, že zatímco vnější podoba stavby včetně velmi strmého sklonu střechy a vysokých oken zakončených hrotitými oblouky je vystavěna ještě zcela v duchu pozdně středověké stavební tradice, výzdoba interiéru včetně podoby charakteristických zpěvákých tribun již upřednostňuje téměř výhradně renesanční tvarosloví. Kostel je orientovanou stavbou. Na klenutou trojlodní halu s hmotně působící zpěváckou oratoří v západní části z východu navazuje odsazené presbyterium ukončené trojbokým závěrem. Pozoruhodná je především renesanční štuková výzdoba klenebních pasů a formálně potlačených žeber. Strmé střechy se sklonem krokví 60° jsou dnes kryté prkenným bedněním pobitým azbestocementovými šablonami. Zděné štíty vymezují

jící trojlodí a přesahující jeho střechu jsou kryté měděným plechem stejně jako osmiboká věž s lucernou a strmou jehlanovou střechou vystupující ze středu střechy nad trojlodím. Po obou stranách kostela jsou nižší přístavky s převážně pultovým zastřešením. Na jižní straně jde o předsíň, zatímco na severu o sakristii. Podkroví je zpřístupněné vnějším schodištěm.

PÍSEMNÉ PRAMENY

Poznatky o stavebních dějinách kostela nejnověji shrnul v roce 2014 Pavel Borský ve stavebněhistorickém průzkumu pořízeném na objednávku Městského muzea a galerie v Poličce. Ke stavbě hřbitovního kostela sv. Michaela se sice nedochoval žádný soudobý písemný pramen, nicméně okolnosti jejího vzniku známe i tak do značných podrobností. Obsahují je totiž podrobné zápisy ve třech pozdějších kronikách. Jedná se o paměti P. Filipa Neděle z konce 18. století, kroniku Františka Horáčka z konce 19. století a rukopisné dějiny Poličky od Josefa Krušiny z 20. století. Tito kronikáři měli podle všeho k dis-

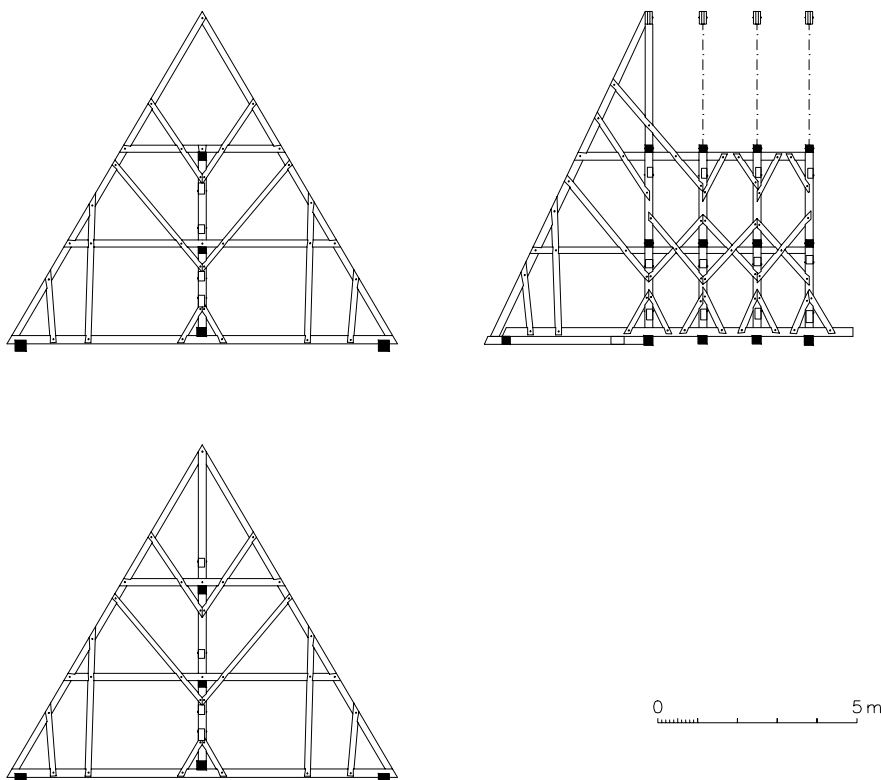
pozici nyní zcela ztracené nebo nezvěstné dobové písemnosti, účty a smlouvy, a jejich přepisy jsou považovány za věrohodné. Hned v úvodní části průzkumu věnované dějinám kostela v písemných pramenech jsou citovány paměti P. Filipa Neděle z roku 1797, kde se k okolnostem vzniku stavby uvádí, že:

Roku 1572 kostel sv. Michaela Archanděla dostavěn a 1576 tento kostel jest dodělan a dokončen za času urozeného rytíře P. Michala Spinarovského jeho Milost rímske raddi Podkomořího a toto času za spravi Cirkevního P. P. Šimona Litomiského měště Poličky a za auřadů P. P. Martina Plachého jeho mil. Cysař. P. Rychtaře P. Jana Gožikova Primatora P. Matauše Kašparového a P. Jana Hostinského a jinich P. P. Radnich. Stavěl bíl od Ambrože Wlacha a Martina Wlacha, který pocházel z Mandavy a jmenovali se Domoprager, teď jim říkaj Vlasští.¹⁾

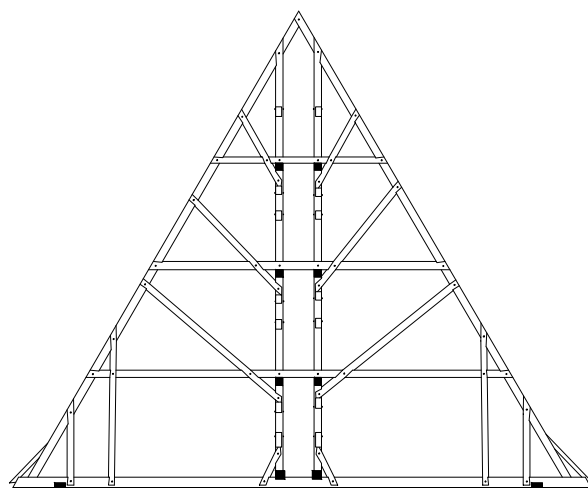
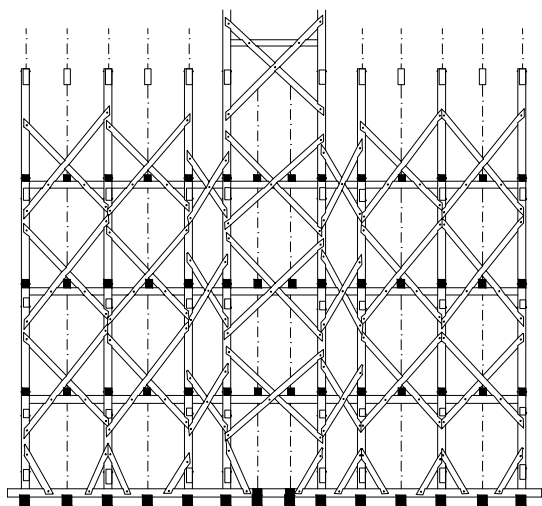
Kostel je dílem stavitelů vlášského původu Ambrože (Ambrosia)²⁾ a Martina, usazených v době vzniku stavby patrně v Poličce. Díky smlouvám a stavebním účtům dochovaným v prepisech známe i původ a jméno tesaře, Jiříka Krejzlíka z nedalekého Jimramova, který zhotovil unikátní konstrukci krovu. Ta díky

Obr. 1: Polička (okres Svítavy), kostel sv. Michaela – pohled od jihozápadu (všechny snímky J. Bláha, 2014, není-li uvedeno jinak).

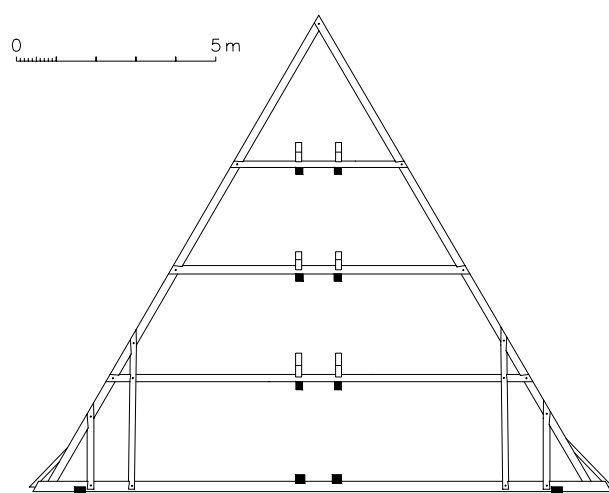
Obr. 2: Polička, kostel sv. Michaela – krov nad presbytářem (1574/75 d), schéma příčných vazeb a podélného vázání, idealizovaný stav odpovídající době vzniku stavby (zaměření J. Bláha, J. Buzek, 2014).

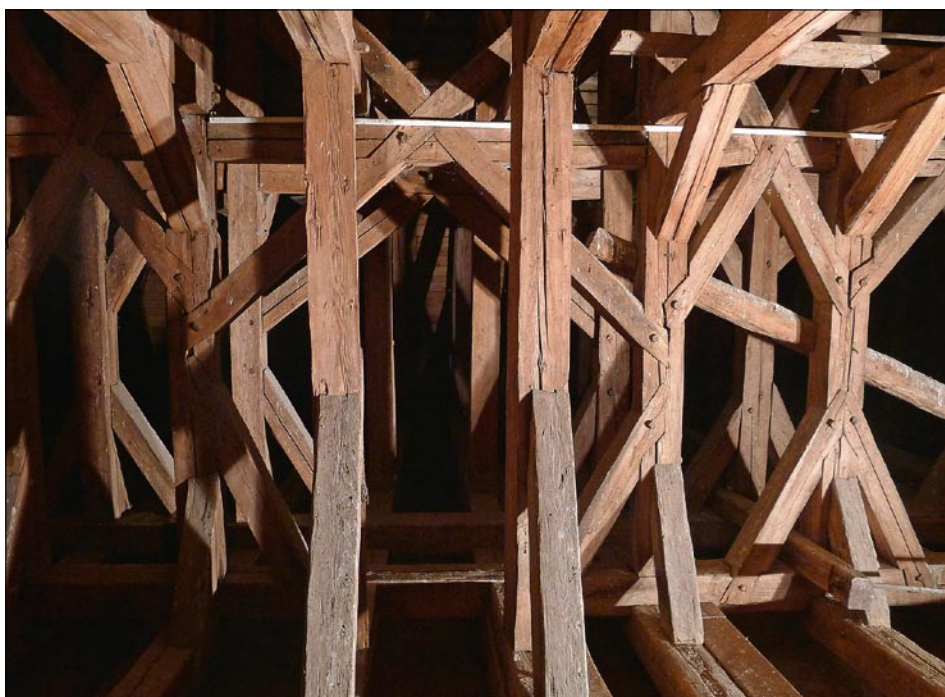
svému vysoce autentickému stupni zachování a neobvyklému technickému řešení, kdy je stolice věže integrální součástí stolic podélného vázání krovu, patří k našim nejcennějším památkám svého druhu a k předním příkladům monumentálních tesařských stavebních konstrukcí druhé poloviny 16. století.

Celou smlouvu s tesařem Krejzlíkem přepsal v letech 1884–1885 do své kroniky František Horáček.³⁾ S ohledem na význam tohoto pramene, zaslouží se přepis smlouvy citovat v plném znění:

„Leta 1574 v ponděly den sv. Mikuláše stala se smlouva celá a dokonalá mezi panem purkmistrem, pány na místě obecních starších i vsí obci města Poličky z jedné, a Jiříkem Krejzlíkem, tesařem z městečka Imramova, ze strany druhé, taková, že jmenovaný Jiřík Krejzlík projednal od Pánův Poličských krov na novém kostelíku za městem k udělání tím vším způsobem, jak na velkém kostele v městě udělán jest. A dříví v lese, kteréž mu pan purgmistr a páni dali stínati, sám s pomocníky svými nebo tovaryši otesati a potom na dvě stolice týž krov vystavěti i všecko což by k tomu krovu za potřeby bylo, od největší až po nejmenší věci, a vížku pěknou dutou s prohlídnutím. (kromě což by se týkalo přikríváním plechem nebo cihlami tím povinen nebude.) A dveře dvoje ze dvou stran kostelíku a třetí strany jedny udělati má. A to dílo na schválení dobrých a rozumných lidí pro poctivost řemesla svého a užitečnému městu tohoto všecko na místo dodělati a dostavěti a od toho díla jmenovanému Jiříkovi Krejzlíkovi od Obce dáti se má podle smlouvy 65 kop m(íšeňských). Pakli by tomu dílu aneb řemeslu svému, takž jakž se svrchu píše za dost neučinil, tehdy statkem svým podle povolení jeho dobrovolného to napravit povinen bude. Pro udržení toho všeho pan purkmistr na místě Obce mají jednu ceduli řezanou a on Jiřík Krejzlík

Obr. 3: Polička, kostel sv. Michaela – krov nad trojlodím (1574/75 d), schéma příčných vazeb a podélného vázání, idealizovaný stav odpovídající době vzniku stavby (zaměření J. Bláha, J. Buzek, 2014).

Obr. 4: Polička, kostel sv. Michaela – spodní část krovu nad trojlodím v místě stolice věže.

Obr. 5: Polička, kostel sv. Michaela – vrcholová část krovu nad trojlodím.

druhou v jedna slova psanou. Stalo se léta a dne svrchu psaného za purkmistra pana Daniela Victorinova a primatora pana Jana Jiříkova.“

Zajímavá je především explicitně uvedená informace, že krov hřbitovního kostela má být zhotoven stejným způsobem jako u „velkého“, tedy farního kostela sv. Jakuba ve městě, který byl však po požáru z roku 1845 zcela přestavěn.⁴⁾

Dendrochronologickým datováním⁵⁾ bylo potvrzeno, že krov nad lodí a presbytářem kostela sv. Michaela jsou zhotoveny ze dřeva smrků pokácených v mimovegetační sezóně mezi roky 1574 až 75, což přesně odpovídá výše citovaným údajům z historických písemných pramenů.

František Horáček však ve své kronice přepsal i účet pocházející údajně z roku 1572, a to v následujícím znění:

„Kostel Svatejho Michala Archanjela. Leta Paně 1572 by stavěn na nový kostel vynaloženo jest:

Za skla 30 kop

Za dva stupnice kamenný 8 gr.

Za pruty ke sklum Libalovy dano 7 kop 11. gr. 3. pen.

Za 3 centýře plechu měděnných, který Beneš Netrefny z Vídně přivezl dano 57 kop

Podruhé dano Netrefnymu za měď. plechy 39 kop

Potřety témuž za měď. plechy k výžce 19 kop 10 gr.

Přikrivači Věži dano 5 kop

Za podlažní hřebíky 36 gr.

Za olej do barvy 33 gr.

Od přikrívání zdi kurkami 4 ko-
py 20 gr.

Přidávající jednomu při robotě-
řích 7 gr.

Mystrovy který Archu dělal da-
no 10 kop

Za řetěz u zdi do hřbitova 2 gr.

Za 2 zamky ke hřbitovu 6 gr.

Pysaři že vypisoval Tezty k Arše
dano 40 gr.

Zamečnickovy za pracy k výžce
dano 30 gr.

Bartoloměji pokrývači dano
30 gr.

To vše z počtu vytaženo jest,
který v tom času na groše my-
šensky oučtován – na všechny
příjmy y také vydání Z Důcho-
du panství Poličského veden
byl od starších obecných, jak
patrně v tom počtu stojí. Tobiaš
Chocenský, Matouš Plachej, Pa-
vel Kousal, Ondřej Petr, Pavel
Vopustil, Jiří Cimpl, Páni starší
obecní.

Svatého Michala Archanjela
Kostel dostaven Leta Paně 1576.

Jest dodělan a dokončen za Času Urozenyho...“ (dále pokračuje shodný výčet hodnotářů jako u F. Neděle).⁶⁾

Primární pramen nyní není možné ověřit, ale je pravděpodobné, že zde může jít o chybu Fr. Horáčka ve čtení data, kterým měl být ve skutečnosti rok 1575. Pak by účtované položky odpovídaly postupu prací doloženému dalšími uvedenými prameny i výsledkům dendrochronologického datování.

KROVY

Krovové konstrukce doby výstavby kostela se dochovaly nad presbytářem i nad lodí kostela a jsou pozoruhodné z několika důvodů. Nad polygonálně uzavřeným presbytářem kostela je krokevní krov se dvěma úrovněmi hambal-

Obr. 6: Polička, kostel sv. Michaela – detail trojitěho přeplátování v krovu nad trojlodím.

ků a s podélným vázáním vysokou jednoduchou stojatou stolicí dosahující úrovně druhých hambalků (obr. 2). Vazné trámy jsou ve všech příčných vazbách. Plné příčné vazby obsahují sloupky stolice, strmé patní vzpěry krokví, dlouhé svislé vzpěry jdoucí z vazného trámu přes první hambalky do krokví, symetrické patní záporny středového sloupku a ve dvou úrovních nad sebou klasové vzpěry jdoucí ze sloupku přes hambalky do krokví. Zavětrování krovu v podélném směru tvoří symetrické oboustranné patní vzpěry sloupků, ondřejské kříže mezi sloupky a rovněž oboustranné horní pásky. Nezvyklé je, že se hlavní podélné vzpěry kříží v místě podélné rozpěry, takže dochází k vzájemnému oslabení tří prvků v jednom bodě (obr. 6). S tímto nestandardním řešením se setkáváme jen výjimečně, většinou právě až u krovů renesančního nebo mladšího stáří.

Nad hlavním trojlodím najdeme krokvní krov s hambalky uspořádanými ve třech úrovních nad sebou (obr. 3), který je rozvinutím konstrukce použité nad presbyteriem kostela, ovšem na větší příčné rozpětí, které překonává vzdálenost více než 11 m mezi vnitřními stranami pozednic. Hambalky se tu objevují celkem ve třech výškových úrovních nad sebou a podélné zavětrování jednotlivých polí hlavních stolic má následkem toho podobu tří ondřejských křížů nad sebou. Pozoruhodným detailem je zdvojení vysoké střední stolice podélného vázání provedené evidentně se snahou o lepší konstrukční provázání stolice zvonové věže s konstrukcí střechy. Čtyři z osmi hlavních štenýřů oktogonální věže jsou tak současně důležitými konstrukčními prvky podélného vázání krovu (obr. 4). Vazné trámy jsou v krajních dvou polích na obou stranách osazeny pouze v plných příčných vazbách, zatímco pod stolicí věže je prahový rošt hustší a odpovídá každé příčné vazbě krovu.

Krovy nad presbytářem i trojlodím nesou známky shodného řemeslného zpracování. Trámy jsou ručně opracované širočinou. Konstrukční spoje byly zhotoveny převážně jednostranně rybinovitým plátováním se zajištěním dřevěnými hřeby. Ve vrcholu vazby jsou použita nárožní čepování, tzv. ostříh. Rybinovité tvary šikmých plátů mají značnou tvarovou různorodost, objevují se kryté varianty těchto spojů, hrotitě i kolmo zakončené špičky, ale také konkávní křivky (obr. 8). Charakteristickým znakem je mírné zalomení vnějšího obrysu plátu v místě napojení prvku, které je patrné u naprosté většiny šikmých spojů.

Montážní číslování krovu směřuje v obou úsecích od východu k západu a má podobu římských cifer vysekávaných sekerou. U značení stolic v podélném směru se objevují značky kreslené rudkou (obr. 7), často vykreslované přes spáry ve spojích tak, aby byla po spasování možná okamžitá kontrola návaznosti (obr. 8).

Obr. 7: Polička, kostel sv. Michaela – detail montážního číslování krovu nad presbytářem.

Obr. 8: Polička, kostel sv. Michaela – detail plátových spojů na sloupku v krovu nad trojlodím.

KRYTINA

Krov je navržen tak, aby dovozoval použití těžké střešní krytiny, která podle původního záměru mohla být i prejzová. Kůrky (tj. prejzy, pozn. aut.) zmiňované ve výše ci-

Obr. 9: Polička, kostel sv. Michaela – malovaný letopočet 1688 v krovu nad presbytářem.

tované smlouvě z roku 1572 (?) ale sloužily pravděpodobně jen k zakrytí zdí, resp. štítů vystupujících nad úroveň střechy. Účtovaný měděný plech dovezený až z Vídně ve třech dodávkách v souhrnném množství 6 centýřů,⁷⁾ tedy cca 370 kg, zase mohl stačit pouze na pokrytí věže, nikoli celé střechy kostela. Otázka materiálu krytiny původního zastřešení tak zůstává nadále otevřená.

Podle protokolu z 10. dubna 1845 byl v té době na střeše šindel, nad kněžištěm údajně dosti shnilý. Výměnu za nový šindel provedl v roce 1846 poličský tesař Franz Feimann (Feimon).⁸⁾

Z období konce 19. a počátku 20. století bylo v obou krovech lokalizováno množství memoriálních nápisů se jmény řemesníků a s letopočty, z nichž některé bezpochyby označují data akcí pravidelné údržby. Roky, které se zde objevují, naznačují, že k větším či menším opravám střešní krytiny docházelo v přibližně patnáctiletých intervalech, při poškození způsobeném např. vichřicí pochopitelně i častěji.⁹⁾ Například nápis na spodní straně hambalku v krovu lodi zní:

„František Mužík pobýjel r 18 ⁴/₅ 87“.

V letech 1900–1901 byla střecha kostela, do té doby šindelová, oplechována. Podle nápisu na krovu pracovali v květnu 1900 na kostele městský vodák Tomáš Hubený a zedníci Otakar Andrlík a Jan Doležal. Výslovně je zde uvedeno:

„oprava střechy a bílení a kriti plechem“

Další z nápisů, opět na spodní straně hambalku v krovu nad lodí, prozrazuje jména tesařů, kteří zde pracovali v době první světové války:

„Jan Mužík / tesař / 1916 / oprava štítu / Jan Mužík / Jos. Mužík / Jan Čáslavský / tesaři“

Nynější stav krovů je stabilizovaný, poškozené části byly v letech 1995–1997 nahrazeny protézami či příložkami z nového řeziva, vesměs bohužel nevalné kvality řemeslného provedení nastavovacích spojů. Dřívější poškození trámů bylo lokalizováno do obvyklých kritických míst – šlo hlavně o konce vazných trámů a pozednice, které

jsou v přímém kontaktu se zdivem, dále o vazby při zděných štítech a pod sběžištěm krokví v závěru presbyteria. U schematických výkresů uvedených v obrazové příloze tyto mladší opravy nejsou vyznačeny, uvedené obrázky ukazují původní uspořádání krovů.

SROVNÁNÍ

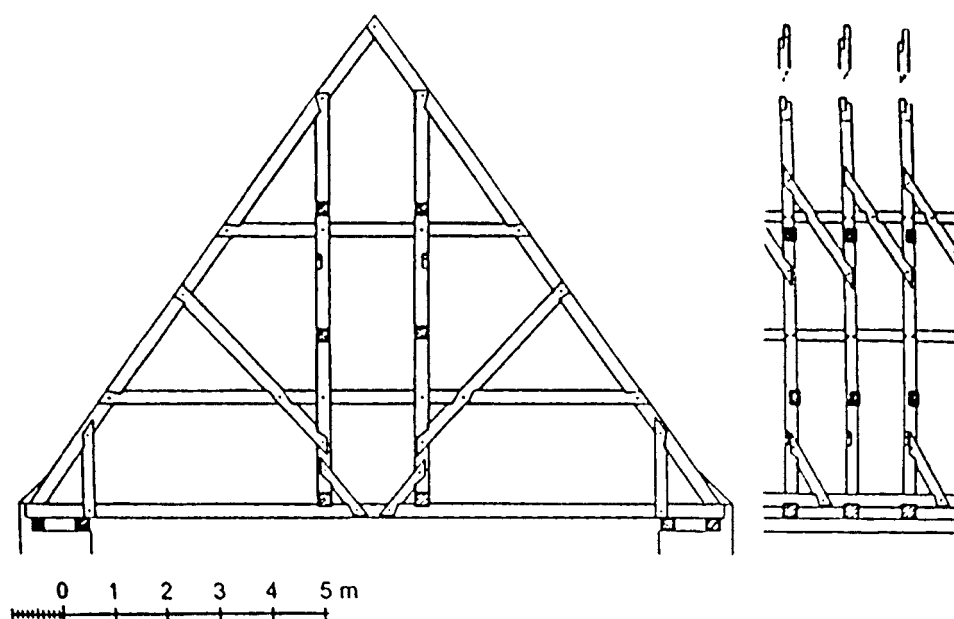
Středové stojaté stolice, které podobně jako v krovu nad presbytářem poličského kostela končí pod některým z hambalků, a tedy netvoří úplný hřebenový rám, jsou v oblasti severních a východních Čech poměrně rozšířené, objevují se však většinou až později, především v 17. a 18. století. Zatímco v jižní části našeho území je už od 15. století velmi časté, že se k podélnému hřebenovému rámu přidávají boční (laterální) stojaté stolice umísťované zpravidla pod konce hambalků v jedné či více úrovních nad sebou, ve východních Čechách se častěji objevují svislé či mírně nakloněné vzpěry vedoucí z vazných trámů přes hambalky do krokví. Určitou roli snad může hrát i blízkost Slezska, například v krovech vratislavských kostelů se s tímto řešením setkáváme už od 14. století.¹⁰⁾

Zdvojování středové stolice podélného vázání použité u krovu nad trojlodím poličského kostela je s ohledem na velkou spotřebu materiálu, pracnost a náročnost na výrobní přesnost u našich historických krovů velmi vzácným jevem. Několik příkladů podobného konstrukčního uspořádání bylo publikováno v polském prostředí, kde byly hambalkové krovky s hřebenovým vázáním naprosto převažujícím konstrukčním typem po celé středověké období a na rozdíl od zbytku Evropy se zde kontinuálně udržují až do 18. století. Nicméně i zde jde o nezvyklé řešení. Za nejstarší dochovaný příklad zdvojení středového rámu podélného vázání je považován krov kostela Povýšení sv. Kříže v obci Lisewo u Toruně (obr. 10, 11), zhotovený z borového dřeva a dendrochronologicky datovaný do let 1280–1284.¹¹⁾

Z domácího prostředí známe zatím jediný srovnatelný příklad použití zdvojeného středového rámu k za-

Obr. 10: Lisewo (okres Toruň, Polsko), kostel Povýšení sv. Kříže – pohled od jihozápadu (foto A. Skonieczny, 2013).

Obr. 11: Lisewo, kostel Povýšení sv. Kříže – krov nad lodí (1280–1284 d), schéma plné příčné vazby a podélného vázání (převzato z M. Gogolin, o. c. v pozn. 11).

jištění podélného vázání hambalkového krovu. Je jím krov nad lodí farního kostela sv. Havla v Rychnově nad Kněžnou (obr. 12, 13).¹²⁾ Dendrochronologickým datováním¹³⁾ bylo zjištěno, že jedlové kmeny použité na jeho zhotovení byly skáceny ve dvou zimních sezónách, a to na přelomu let 1506/07 a 1511/12. Dobu stavby krovu pochopitelně blíže určuje mladší z obou uvedených dat.

Rozvržení prvků plné příčné vazby (obr. 13) je téměř shodné s poličským krovem, rozdíl je v menším počtu hambalků, což se projevuje v tom, že u rychnovského krovu scházejí boční svislé vzpěry krokví křížící hambalky spodní úrovně. Provedení spojů i postup kladení prvků do vazby se v obou případech shoduje. Na rozdíl od krovu hřbitovního kostela v Poličce se v Rychnově nad Kněžnou nedochovala původní stolice centrální věže. Z nálezového stavu je nicméně zřejmé, že i zde šlo o pravidelnou oktagonální věž zapojenou čtyřmi z osmi štenýřů do systému podélného vázání. Porovnáním obou rekonstruovaných schémat ukazujících rozvržení sloupků a vzpěr zjišťujeme výraznější rozdíly, a to jak v základním rozvrhu krovu, u provedení vzpěr i v některých detailech. U rychnovského krovu jsou po obou stranách věže tři přibližně stejně široká pole podélného vázání, zatímco v Poličce jsou pole přímo navazující na věž zkrácena a úsek obsahující stolicí věže je naopak o ně-

co širší než běžné podélné pole. Dlouhé vzpěry, které v Rychnově vycházejí z podélných prahů vždy v krajním poli a pokračují až do štenýřů věže, ani žádné jiné prvky jdoucí přes více než jedno pole podélného vázání, se v Poličce neobjevují. Liší se také způsob ukončení podélných vodorovných rozpěr. V obou případech jsou prvky do sloupků začepované, v Poličce však postrádají zajišťovací hřebky. Montážní číslování rychnovského krovu rovněž kombinuje záseky (v tomto případě dlátem) se značkami kreslenými rudkou, ty jsou však o poznání jednodušší, než v Poličce.

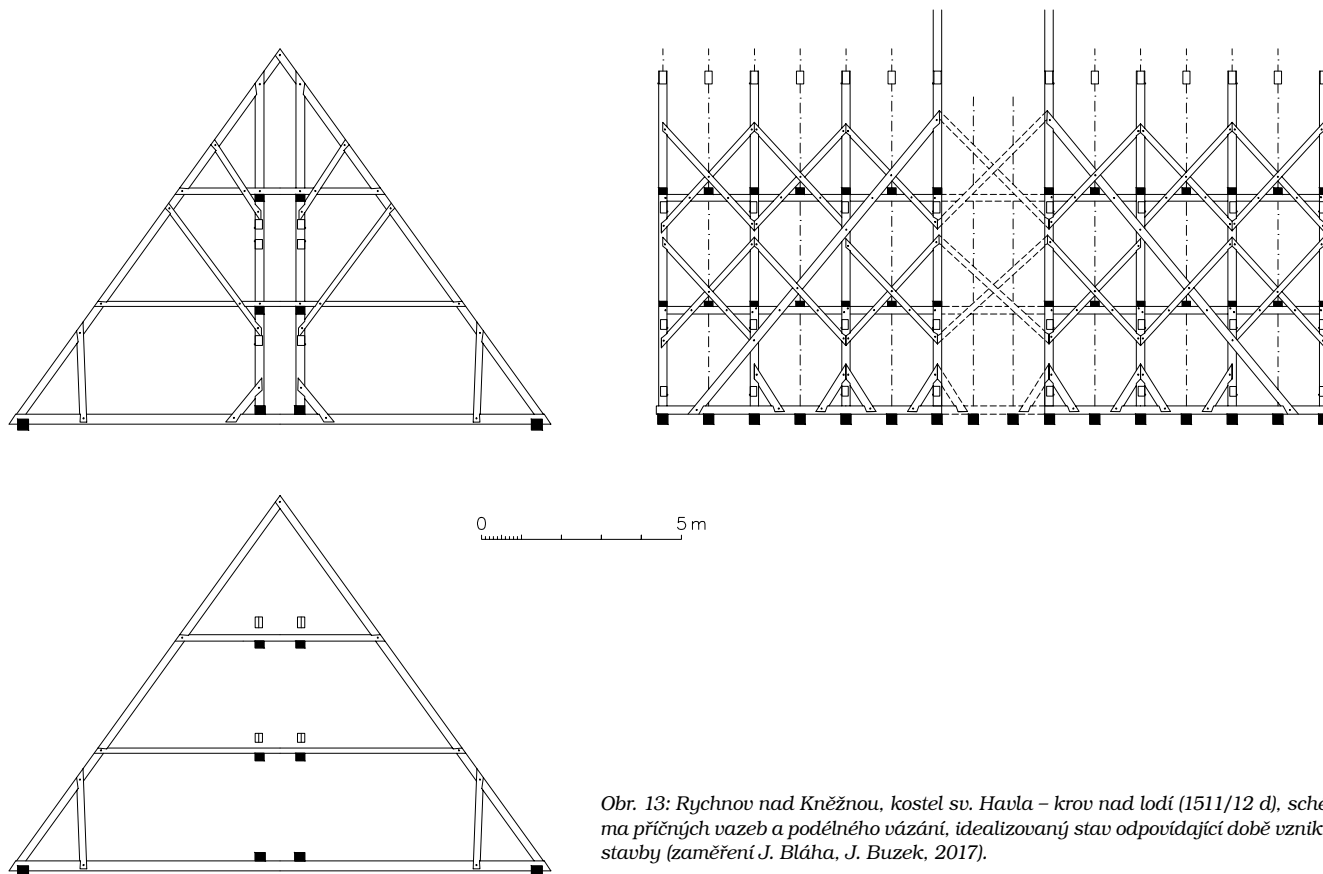
Oba krovy se zdvojenými hřebenovými rámy se sice nacházejí v širším regionu východních Čech, nicméně jejich vzájemná vzdálenost (rovných 50 km vzdušnou čarou) a rozdíl

doby vzniku více než 60 let nezakládají zatím žádný důvod k úvahám o vzájemné souvislosti obou staveb. Přesto by bylo dobré věnovat pozornost případnému dalšímu nálezu krovu takovéto konstrukce. Dřívější čtenější výskyt této nezvyklé úpravy v oblasti východních Čech je dosti pravděpodobný, problémem je velmi malé množství autenticky dochovaných krovů z doby před rokem 1600.

Archivními a terénními průzkumy doložené původní zastřešení kostela sv. Michaela v Poličce podstatným způsobem přispívá k jeho celkové hodnotě a významu, který výrazně převyšuje regionální měřítko, a zakládá tak důvo-

Obr. 12: Rychnov nad Kněžnou, kostel sv. Havla – pohled od jihozápadu, stav 2017.

Obr. 13: Rychnov nad Kněžnou, kostel sv. Havla – krov nad lodí (1511/12 d), schéma příčných vazeb a podélného vázání, idealizovaný stav odpovídající době vzniku stavby (zaměření J. Bláha, J. Buzek, 2017).

dy k aspiraci na zařazení do fondu národních kulturních památek České republiky.

Článek byl zpracován jako součást projektu **LO1219** s využitím finančního příspěví MŠMT v rámci účelové podpory programu „**Národní program udržitelnosti I**“.

POZNÁMKY

- 1) P. F. Neděle, Paměti, 1797, fol. 4a. Městské muzeum a galerie Polička, inv. č. K 186.
- 2) Ke spekulacím o tom, že by mohlo jít o stejného stavitele, jaký se od roku 1570 podílel na stavbě zámku v Buštěhradě (P. Vlček, Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, Praha 2004, s. 23) nejsou kromě shody v křestním jméně žádné další důvody.
- 3) F. Horáček, Paměti, 1884–1885. Městské muzeum a galerie Polička, inv. č. K 190.
- 4) P. Borský – D. Junek – M. Muchová, Polička: kostel sv. Jakuba. Polička 2005.
- 5) T. Kyncl, Výzkumná zpráva č. 134-14. DendroLab Brno 2014.
- 6) F. Horáček, o. c. v pozn. 3, fol. 21a – 21 b. Tento účet začlenil do rukopisných dějin Poličky také J. Krušina. Viz J. Krušina, Historie královského věnného města Poličky. Ukončeno 1962, Městské muzeum a galerie Polička, inv. č. K 166, fol. 37 (citace převzata z P. Borský, Stavebněhistorický průzkum kostela sv. Michaela v Poličce, 2014, rkp., s. 6).
- 7) 1 centýř = 61,68 kg.
- 8) Viz Státní okresní archiv Svitavy, fond AMP II, inv. č. 1815, sign. 8, č. 3, kart. 85. Franz Feimann byl poličským měšťanem a bydlel v domě č. 9. Náklady na přeložení činily 59 zl., z toho materiál včetně 7000 šindelových hřebíků přišel na 49 zl. (citace převzata z P. Borský, o. c. v pozn. 6, s. 10)
- 9) Již zmíněná monografie věnovaná poličskému farnímu kostelu (P. Borský – D. Junek – M. Muchová, o. c. v pozn. 4) přináší na s. 18 pozoruhodnou informaci o natírání šindelové střešní krytiny sv. Jakuba na červeno v roce 1723. Jde o zachycení dobového estetického názoru, který směřoval k ideálu keramické krytiny, který by snad bylo možné vztáhnout i na hrbitovní kostel. Prameny dále zachytily

i interval výměny šindelové krytiny vymezený roky 1723 a 1772, což dokládá její hraniční životnost 50 let.

- 10) Viz např. G. Binding, Das Dachwerk auf Kirchen im deutschen Sprachraum vom Mittelalter bis zum 18. Jahrhundert. Mnichov 1991, s. 80–81.
- 11) M. Gogolin, Więzby dachowe kościołów Pomorza. Bydgoszcz 2008, s. 94–96.
- 12) Za upozornění na tento pozoruhodný pozdně středověký krov děkuji Ing. Jiřímu Slavíkovi z NPÚ ÚOP v Josefově.
- 13) T. Kyncl, DendroLab Brno 2017.

DACHSTÜHLE DER FRIEDHOFSKIRCHE D. HL. MICHAEL IN POLIČKA

Die dem hl. Michael eingeweihte Friedhofskirche in Polička (Bez. Svitavy [Zwittau]) stellt ein symptomatisches Beispiel eines renaissancezeitigen sakralen Neubaus im böhmisch-mährischen Milieu dar, dessen Äußeres samt der sehr steilen Dachneigung noch ganz im Geist der spätgotischen Tradition gestaltet ist, während das Innere samt den charakteristischen Sängeremporen schon fast ausschließlich das Repertoire der Renaissanceformen präferiert. Sowohl über dem Schiff als auch dem Presbyterium der Renaissancekirche sind ursprüngliche Dachstühle aus dem Anfang des letzten Viertels des 16. Jahrhunderts erhalten. Der von den Vertretern der Stadt mit dem Zimmermann Jiřík Krejzlík aus Jimramov (Ingrowitz, Bez. Žďár nad Sázavou [Saar]) abgeschlossene Vertrag zu ihrer Herstellung ist am hl. Nikolaustag 1574 datiert. Es ist dabei interessant, dass in diesem Vertrag explizite erwähnt wurde, dass das Gespärre auf gleiche Art wie jenes vom heute nicht mehr vorhandenen Dachstuhl der großen Stadtkirche abgebunden werden sollte. Noch im gleichen Jahr waren die für die Herstellung der Balken notwendigen Fichtenbäume gefällt worden. Nach weniger als zwei Jahren, im Jahre 1576, war das Dach vollendet.

Die Dachstühle der Kirche stellen ein außerordentliches Zimmerwerk dar, das ein wertvolles Zeugnis von Möglichkeiten und hohem